

การใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อในการพัฒนา ด้านการแพทย์และสาธารณสุข

จงเจริญ เมตตา*

สมทรง ศุภศิลป์**

พรณวิภา ธัญญะกุลต์*

* หน่วยแพทยศาสตร์ศึกษา

** หน่วยวิจัยกลาง คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

A Study of Radio Broadcasts as a Medium for Medical and Public Health Development

Chongchareon Metta M.Ed*

Somsong Supasilapa M.A.**

Phanwipha Thanyakoop M.Ed.*

* *Medical Education Unit, Faculty of Medicine, Khon Kaen University*

** *Central Research Unit, Faculty of Medicine, Khon Kaen University*

The purpose of this investigation was to find out the most suitable and popular programmes, their times and the length of the radio broadcasts that the villagers listened to. The study was done in three villages in the Khon Kaen province by interviewing the heads of 193 families.

The results of the study revealed that most of the families in the studied population (92%) owned at least one radio. Three out of four had bought the radio for the purpose of listening to the news and leisure programmes. The evening was the most popular time for them to listen to the radio. Most of their favourite programmes were broadcast by the Radio of Thailand. Their three most favourite programmes were the educational news, the local news and the medical and public health news respectively. A quarter of the population suggested that there should be more broadcasting on the news and educational programmes. One fifth found that the programmes were concentrated mostly on leisure. Fifty-four percents complained of too much advertising.

Only 9 percents listened to the medical and public health programmes everyday and 78 percents occasionally listened to them, mostly from the Radio of Thailand. Fifty-four percents suggested that radio programmes about health problems should be broadcast 2-3 times, 16-30 minutes everyday and preferably in the everyday and preferably in the evening after work. The most popular health programmes were conversational, informational, news or folk songs or plays about health problems.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ
และลักษณะการใช้เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงที่
ประชาชนมีไว้ในครอบครอง ลักษณะและชนิดของ

รายการที่ประชาชนได้ให้ความนิยมรับฟังเป็น
ประจำ และเพื่อเปรียบเทียบผลการจัดรายการ
วิทยุกระจายเสียงด้านการแพทย์และสาธารณสุข
ในรูปแบบของบทความและบทสนทนาสัมภาษณ์

โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ชาวชนบท ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยในหมู่บ้านหนองหว้า หมู่บ้านคำแก่นคูณ และหมู่บ้านโลกเปีย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 193 ราย

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92) เคยฟังวิทยุและมีวิทยุในครัวเรือนอย่างน้อย 1 เครื่อง สามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างชื่อวิทยุเพื่อรับฟังข่าวสารและการบันเทิง เวลาที่ชอบฟังมากที่สุดคือ ช่วงค่ำก่อนนอน ส่วนใหญ่ชอบฟังรายการต่างๆ จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ประเภทรายการวิทยุที่กลุ่มตัวอย่างชอบฟังมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ ประเภทข่าวสารทางวิชาการ ข่าวชาวบ้านและความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุขตามลำดับ หนึ่งในสี่ของกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ารายการข่าวสารบ้านเมืองและความรู้ทุกรูปแบบมีน้อยเกินไป หนึ่งในห้ามีความเห็นว่า รายการบันเทิงมีมากเกินไป และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59) เห็นว่ารายการโฆษณาสินค้ามีมากเกินไป

รายการที่เกี่ยวกับด้านการแพทย์และสาธารณสุขนั้น ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) รับฟังเป็นบางวัน ร้อยละ 9 รับฟังทุกวัน จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมากที่สุด ครั้งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 54) มีความเห็นว่าควรจัดรายการวิทยุเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บทุกวัน วันละ 2-3 รายการ นาน 16-30 นาที และควรจัดรายการดังกล่าวในเวลาค่ำหลังเลิกงาน

ประเภทรายการเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่กลุ่มตัวอย่างชอบฟังได้แก่ ประเภทสนทนา บทความสารคดี หมอล้ำสอดแทรกเนื้อหาและละครสอดแทรกเนื้อหา ตามลำดับ

บทนำ

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างให้ประชากรของประเทศมีโอกาสรับข่าวสาร ความรู้และสาระบันเทิง วิทยุ

กระจายเสียง จัดเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าถึงผู้รับได้ฉับพลันและกว้างไกล บทบาทหลักสามประการ⁽¹⁾ ของวิทยุกระจายเสียงได้แก่ การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชนให้มีความรอบรู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว การให้การศึกษาแก่ประชาชน และเป็นสื่อกลางแสดงความคิดเห็น ดังนั้น วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าถึงประชาชน และมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทในท้องถื่นห่างไกล แม้ไม่มีกระแสไฟฟ้าเข้าถึง ก็สามารถรับฟังข่าวจากวิทยุกระจายเสียงได้ การเผยแพร่ความรู้ด้านต่างๆ อาทิเช่น การเกษตร การแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น ผ่านสื่อประเภทวิทยุกระจายเสียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชนบท ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 85 ของประชากรทั่วประเทศ ได้ดำเนินการมาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการศึกษารูปแบบและลักษณะการใช้เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงที่ชาวชนบทมีไว้ในครอบครอง ลักษณะและชนิดของรายการวิทยุที่ประชาชนนิยมรับฟังบ้างแล้วก็มี^(2,3,4) แต่ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความนิยมรับฟังรายการวิทยุที่เผยแพร่ความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุข รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทบทความ สารคดี หรือบทสนทนาสัมภาษณ์ ซึ่งให้ความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุขนั้น ชาวชนบทนิยมแบบใดยังไม่มีผู้ศึกษาไว้ การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามในสองประเด็นดังกล่าว เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนทางหารูปแบบที่เหมาะสมให้เป็นที่นิยมของชาวชนบทในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสาร สาระบันเทิง ด้านการแพทย์และสาธารณสุขผ่านสื่อประเภทวิทยุกระจายเสียง เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

กลุ่มตัวอย่างและวิธีการศึกษา

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาได้แก่ ชาวชนบทจังหวัดขอนแก่น จำนวนรวม 193 ราย ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้หัวหน้าครัวเรือนชาวชนบทที่อาศัยใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองหว้า ตำบลหนองหว้า บ้านคำแก่นคูณ ตำบลม่วงหวาน อำเภอโนนพองและบ้านโคกเปี้ย ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ (1) แบบสอบถามเชิงโครงสร้างที่มีเนื้อหาครอบคลุมลักษณะ ประเภทของรายการวิทยุที่ชาวชนบทชอบฟังอยู่ในปัจจุบัน ความนิยม ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการวิทยุที่ให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย แบบสอบถามดังกล่าวได้นำไปทดสอบใช้กับชาวชนบทหมู่บ้านวังชัย ตำบลวังชัย อำเภอโนนพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 ราย เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้ (2) รายการวิทยุกระจายเสียงที่จัดทำและกระจายเสียงออกอากาศมีสองรูปแบบได้แก่ บทความ และการสนทนาสัมภาษณ์ ซึ่งเขียนและให้สัมภาษณ์ สนทนาโดยคณาจารย์ และแพทย์จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื้อหาของบทความและการสนทนาสัมภาษณ์มีทั้งหมด 26 เรื่อง ได้แก่ พยาธิปากขอ มะเร็งปากมดลูก การสูญเสียฟันน้ำนม มาดึ่มนมกันเถาะ ใช้หวัดใหญ่ สุขภาพแม่และเด็ก ความดันโลหิตสูง ตกขาว ปัญหาการใช้ยา อันตรรายจากผงชูรส การเตรียมตัวพบแพทย์ ปัญหาในการรักษามะเร็งปากมดลูก โรคพิษสุนัขบ้า โรคเบาหวาน สิว พยาธิตัวจิ๊ด ปลายี่าดิบ การฝากครรภ์ พยาธิใบไม้ ในตับ อาหารกับมะเร็ง โรคมะเร็งเชื้อรา การป้องกันโรคอุจจาระร่วง การใช้ยาคุมกำเนิดที่ถูกต้อง

ข้อนำรู้เกี่ยวกับยาแอสไพรีน การให้วัคซีนป้องกันโรค และเรื่องการป้องกันไข้เลือดออก โดยทำการออกอากาศกระจายเสียง เรื่องละ 4 สถานี ท้องถิ่น ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 1 ขอนแก่น สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยขอนแก่น สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน ก่ายศรีพัชรินทร์ขอนแก่น และสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขอนแก่น แต่ละสถานีใช้เวลาออกอากาศเรื่องดังกล่าวครั้งละ 15 นาที ในช่วงเวลา 17.45 น. 18.15 น. และ 19.30 น. โดยเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2530 ถึงวันที่ 27 มิถุนายน 2530 รวมรายการที่ออกกระจายเสียง 52 ครั้ง นับเป็นเวลาทั้งหมด 26 ชั่วโมง

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์พร้อมแบบสอบถามเชิงโครงสร้างที่ได้ทดสอบแล้วทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวชนบทจำนวน 193 ราย โดยนักวิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ที่ได้รับการอบรมให้เข้าใจเนื้อหาและวัตถุประสงค์ ดำเนินการในระหว่างวันที่ 17 กรกฎาคม ถึงวันที่ 18 กันยายน 2530

ผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย 96 ราย เพศหญิง 97 ราย ส่วนใหญ่อยู่อายุระหว่าง 21-40 ปี (อายุเฉลี่ย 44 ปี) จบการศึกษาก่อนมัธยมศึกษา ประถมศึกษา ร้อยละ 85 มีอาชีพหลักคือทำนา ทำสวน ทำไร่และเป็นเจ้าของที่ดิน ร้อยละ 60 มีสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92) เคยฟังวิทยุและมีวิทยุในครัวเรือนอย่างน้อย 1 เครื่อง สามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างมีเหตุผลในการซื้อวิทยุไว้ในครอบครองคือ เพื่อรับฟังข่าวสารและการบันเทิง ช่วงเวลาที่ฟังวิทยุ

ได้แก่ ช่วงค่ำก่อนนอน (ร้อยละ 48.7) และช่วงเช้ามีดก่อนออกไปทำงาน (ร้อยละ 31.1)- ส่วนใหญ่ชอบฟังรายการต่าง ๆ จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (ร้อยละ 59) ประเภทรายการที่ชอบฟังมากที่สุดสามอันดับแรกได้แก่ ข่าวสาร วิทยุการทางราชการ ข่าวชาวบ้านและประเภทแนะนำความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุขตามลำดับ ร้อยละ 12 มีอุปสรรคในการรับฟังวิทยุฟังได้ไม่ชัดเจน หนึ่งในสี่ของกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ารายการข่าวสารบ้านเมืองและความรู้ทุกแบบมีน้อยเกินไป หนึ่งในห้ามีความเห็นว่ารายการบันเทิงมีมากเกินไป และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59) มีความเห็นว่ารายการโฆษณาสินค้ามีมากเกินไป

ในด้านการรับฟังวิทยุกระจายเสียงรายการเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ การป้องกันโรค รักษาโรคนั้น ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) รับฟังเป็นบางวัน มีเพียงร้อยละ 9 ที่รับฟังทุกวัน จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมากที่สุด รองลงมาคือสถานีวิทยุ มก.3 (ขอนแก่น) สถานีวิทยุ กรมการรักษาดินแดนค่ายศรีพัชรินทร์ ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 54) มีความเห็นว่า ควรจัดรายการวิทยุเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ทุกวันวันละ 2-3 รายการ นาน 16-30 นาที (เวลาเฉลี่ย 30.06 นาที) และควรจัดรายการดังกล่าวในเวลาค่ำหลังเลิกงาน ประเภทรายการเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่กลุ่มตัวอย่างชอบฟังมากที่สุดเรียงเป็นลำดับได้แก่ ประเภทสนทนา บทความสารคดี หมอเล่าสอดแทรกเนื้อหาและละครสอดแทรกเนื้อหา

เมื่อพิจารณาจำแนกตามหมู่บ้านเกี่ยวกับรายการวิทยุที่ชาวชนบทชอบฟัง ปรากฏว่าคล้ายคลึงกันทั้งสองหมู่บ้าน กล่าวคือ ชาวชนบทบ้านหนองหว้าและบ้านคำแก่นคูณ ชอบฟังรายการประเภทข่าวสารวิทยุการทางราชการมาก

เป็นอันดับหนึ่ง ในขณะที่ชาวบ้านโคกเปี้ย อำเภอเมือง ชอบฟังรายการประเภทเพลงทั่วไปมากเป็นอันดับหนึ่ง ในทำนองเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้รับฟังวิทยุรายการเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บแล้วพบว่า ชาวชนบทในหมู่บ้านโคกเปี้ยฟังรายการดังกล่าวน้อยกว่าหมู่บ้านคำแก่นคูณ และหมู่บ้านหนองหว้า (ร้อยละ 11.3, 5.0 และ 4.9 ตามลำดับ)

วิจารณ์

วิทยุกระจายเสียงนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทเป็นอย่างมาก โดยเป็นสื่อที่มีค่าความสำคัญมากที่สุด มากกว่าโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และภาพยนตร์ ตามลำดับ เนื่องจากสามารถนำความรู้ ความบันเทิง ข่าวสารและสาระอื่นๆ ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งมีชาวชนบทฟังมาก (ร้อยละ 72-87)^(2,3) ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับช่วงเวลาที่ชาวชนบทนิยมรับฟังคือช่วงค่ำก่อนนอน สอดคล้องกับการวิจัยของถวิล⁽³⁾ ที่พบว่าประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 72 ฟังรายการวิทยุทุกวันในเวลาเที่ยงและค่ำ และสนใจฟังข่าวสารวิทยุการ เช่นเดียวกัน อนึ่ง จากผลการศึกษาพบว่า หนึ่งในห้ามีความเห็นว่ารายการบันเทิง และการโฆษณาสินค้ามีมากเกินไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจใฝ่หาความรู้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจำแนกตามหมู่บ้านพบว่า ชาวชนบทที่อาศัยใกล้ตัวเมืองขอนแก่น (ระยะห่างจากเมือง 10 กิโลเมตร) มีความสนใจชอบฟังรายการเพลงมากกว่าชาวชนบทอีกสองหมู่บ้านซึ่งอยู่ในอำเภอน้ำพอง ทั้งนี้อาจเนื่องจากชาวบ้านที่อาศัยใกล้เขตเมืองได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ วัฒนธรรมคนเมืองมากกว่าอีกสองหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับรายงานและการวิจัยประจำปี 2524⁽⁴⁾

ที่พบว่าประชากรบางหมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่น ชอบฟังรายการบันเทิงมากที่สุด⁽⁶⁾

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อให้วิทยุกระจายเสียงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุข ดังนี้

1. วิทยุกระจายเสียงสามารถช่วยในการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุขได้อย่างมาก ถ้าจัดรายการที่เหมาะสมตรงกับปัญหาและความต้องการของชาวชนบทผู้รับฟังโดยจัดรายการให้มุ่งไปยังกลุ่มเป้าหมายคือชาวชนบทโดยเฉพาะ

2. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ นั้น ชาวชนบทให้ความนิยมนับฟังมากที่สุด เพราะมีข้อดีคือไม่มีการโฆษณาสินค้า สถานีมีกำลังส่งสูง รับฟังได้ชัดเจน ควรจัดรายการแนะนำความรู้เรื่องโรครักษาไข้เจ็บ เพื่อให้ความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุขแก่ชาวชนบท สถานีวิทยุกระจายเสียงอื่นๆ ควรเพิ่มจำนวนครั้งและจำนวนรายการในการถ่ายทอดรายการข่าวหรือบทความจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

3. รายการประเภทบันเทิง เช่น ละคร นิยาย เพลง เป็นต้น ได้รับความนิยมนอย่างสูงจากผู้ฟังทุกกลุ่มชน ควรสอดแทรกหรือจัดเนื้อหาวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุขเป็นไปในรูปของการบันเทิง เช่น จัดเป็นละคร นิยาย เพลงพื้นบ้าน หมอลำ ฯลฯ จะทำให้ผู้ฟังได้ทั้งความบันเทิงและเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ในการให้ความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุข

4. สถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น ควรลดรายการบันเทิงและการโฆษณาลงแต่เพิ่มรายการข่าวและบทความสารคดีที่เป็นประโยชน์ให้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น หมวดทุนอุดหนุนการวิจัยประเภททั่วไป ประจำปี 2530 คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ คุณ สีนินาฏ โรจนประดิษฐ์ ที่ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินรายการวิทยุเพื่อออกอากาศตามสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น งานวิจัยนี้จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสาธารณสุขอำเภอน้ำพอง เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมือง ผู้ใหญ่บ้าน และชาวชนบทในหมู่บ้านวังชัย หนองหว้า อำเภอเมือง อำเภอเมือง และหมู่บ้านโคกเปี้ย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

1. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์. สาขาวิชานิเทศศาสตร์. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์ หน่วยที่ 1-7. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2529.15.
2. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. "การวิจัยเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน", 2522.54-55.
3. ถวิล กิตติสุวรรณ. "งานประชาสัมพันธ์ บทบาทเฉพาะกรณีการปฏิบัติงานวิทยุกระจายเสียงของกองประชาสัมพันธ์เขตขอนแก่น." วิทยานิพนธ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2510.
4. รายงานผลการวิจัยประจำปี 2524 โครงการวิจัยพัฒนาชนบท เรื่องการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชากรในหมู่บ้านโครงการ 2524 อ้างใน ประสิทธิ์ ประคองศรี และสมพงษ์ เอี่ยมวิริยวัฒน์. ศึกษาการใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อในงานส่งเสริมการเกษตร, 2525.
5. ชัยโรจน์ ปัญญาวัตร. "ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของประชากรในภาคกลาง" วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.